

BROEKER BIJDRAGEN

UITGAVE VAN DE VERENIGING "OUD BROEK IN WATERLAND"

Verschijnt 2 tot 4 maal per jaar
Wordt aan de leden gratis toegezonden

Nr. 15 (maart 1978)

Gehele of gedeeltelijke overname van
de inhoud slechts na goedkeuring.
Copyright. Redactie-adres :
De Erven 26, Broek in Waterland

HET INTERIEUR VAN 'DITMARSCH' HUIS

Als vervolg op aflevering nr.14 van de Broeker Bijdragen, waarin de Heer Bruigom de verrassende ontdekking van de - tot nu toe enige - afbeelding van 'Het mooiste gebouw benoorden het IJ' publiceerde, kan hier iets medegedeeld worden over de indelingen inrichting van dat huis.

Daartoe eerst even terug naar het vorige artikel. Op blz.85 e.v., onder het hoofd 'Nalatenschap, erfgenamen en legaten', wordt daar uiteengezet dat de eigenaar-bewoner, Dirk Wijnandsz Ditmarsch, zijn huis o.a. aan het Roomeinde had geprelegeerd aan zijn neef Pieter Jacob Muller, die het na het overlijden van zijn rijke oom ook zelf ging bewonen, samen met zijn vrouw Hillegond Bakker.

Deze P.J. Muller overleed echter al in Broek op 12 april 1833, en aangezien hij vier minderjarige kinderen naliet werd er ten verzoeken van de moeder een boedelinventaris opgemaakt. Dat geschiedde op 17 juni 1833 door notaris Veenstra te Nieuwendam, en zijn acte bevat behalve de beschrijving van veel andere bezittingen, zoals huizen, landerijen en effecten, ook een gedetailleerde opsomming van het interieur van het huis aan het Roomeinde. Daarbij werd tegelijk een taxatie van de waarde van elk der objecten verricht, een tijdrovende operatie, die uitgevoerd werd door een beëdigd taxateur, in dit geval Jan Sombeeck, koopman te Oosthuizen. 1) De acte laat zien hoe hij vertrek voor vertrek de ronde deed. Zonder plattegrond is hij op zijn rondgang weliswaar niet overal even makkelijk te volgen, maar de nu gevonden afbeelding van het grote huis maakt wel veel duidelijk.

De inventaris geeft aan dat het huis horizontaal was verdeeld in drie woonlagen, beschreven als Eerste verdieping, Tweede verdieping, en Bovenste verdieping.

Op de afbeelding corresponderen deze met respectievelijk: de begane grond (d.w.z. de rustica-onderbouw), de bel-étage (achter de portico) en de dakverdieping. De indeling van elk dezer niveau's was als volgt:

A. Begane grond:	B. Bel-etage:	C. Bovenste verdieping:
Logeerkamer (achter)	Groene kamer (voor)	Blauw kamertje
Kantoor (achter)	Portaal	Portaal
Brandhok (achter)	Winterkamer	Provisiekamer
Slaapkamertje I	Slaapkamer (achter)	Bovenvestibule
Slaapkamertje II	Vestibule	Broeker kamertje
Gang met vaste kast	Rode kamer (voor)	Porceleinhok
Slaapkelder	Noorderkamer	Klerenhok
Keuken	Spiegelkabinetje	Boekenzaal
Vatenhok	Kleedkamer (achter)	Rookhok
	Zaal	

Deze opsomming geeft om te beginnen wel een indruk van de grootte van het huis : er moeten zeker zestien kamers in geweest zijn, ongerekend de vertrekken die worden aangeduid als Vatenhok, Porceleinhok, Klerenhok, Keuken, Vestibule, e.d. En nu de inrichting:

A. Op de begane grond maakt deze een eenvoudige, degelijke indruk. De logeerkamer had mahoniemebelen: een ledikant met twee bedden, een kabinet, een grote tafel, twee ladetafels, en acht stoelen.

Slaapkamertje I en II zijn die van de kinderen geweest : er is daar sprake van een bedje, een kastje, een tafeltje, zes stoeltjes. Er stonden ook een piano en een muziklessenaar.

De slaapkelder was nog simpeler. Het kabinet was daar niet van mahoniehout maar van without, de stoelen waren niet met wasdoek overtrokken maar met matten. Wel hing er een Friese klok, maar dat was toen nog niet zo'n kostbaarheid als nu : de schatter noteerde hem voor F.3.-.

Beter af was men in de keuken, waar een staand horloge (van F.25.-) de tijd aanwees. Verder stonden daar natuurlijk de nodige koperen en tinnen potten en pannen, ketels en kannen, en - voor de gezelligheid - twee kanariekooien, met vogels.

Wat er in het Vatenhok, het Brandhok en de Gang zoal aanwezig was kan men ook zonder veel fantasie wel raden: de gewone huishoudelijke zaken als emmers, braadpannen, ladekasten, een trap, spiegels, enz. enz. Niets bijzonders.

Wel bijzonder was de inrichting van het kantoor. Daar werd namelijk helemaal geen kantoorwerk gedaan, maar met natuurkundige en optische instrumenten gespeeld. Er waren een electriseermachine, een luchtpomp, microscoop, brandspiegel, en allerlei andere 'toestellen voor de electriciteit en galvanismus'. Ook veel eerder, in de achttiende eeuw, was dit een niet ongewoon tijdverdrijf voor ontwikkelde renteniers.

B. De Eerste verdieping, eigenlijk de bel-etage, bevatte de belangrijkste vertrekken. Wie de bordestrappen opgegaan was en in de zuilenportiek gewacht had tot er werd

opengedaan, kwam binnen in een Vestibule. Links en rechts daarvan waarschijnlijk de toegangen tot de Groene en Rode Kamer (of andersom), en rechtdoor denkkelijk de Zaal, die vermoedelijk aan de andere zijde op de tuin uitzag. Het maakt de indruk dat die Zaal onder de Muller's niet of nauwelijks meer gebruikt werd. Er stonden niet eens stoelen meer in. Wel een grote uittrektafel met losse bladen, en twee kachels. Voor de ramen hingen waardevolle gordijnen, en aan de wand een kaart van de Nederlanden en een 'trente-et-un-bord', voor een toen populair gezelschapsspelletje met kaarten.

De Rode kamer had de functie van muziekvertrek. Er was een piano met kleed te vinden, geschat op F.200.- en daarmee veruit het duurste meubel in huis. Verder een muziklessenaar, twee violen, en een blaasbalgharmonica, en natuurlijk gewone stoelen, tafels, gordijnen, enz.

De Groene kamer was zitkamer : 7 stoelen, een tafel, een *sécrétaire*, pendule onder stolp, kandelaars, pijpestandaard met comfoortje, enz. Er hingen ook vijf 'schilderijen met vergulde lijsten', die samen F.15.- waard waren. Zouden dat niet eerder ingelijste prenten zijn geweest? Ook elders komen als wandversiering zulke laaggetaxeerde 'schilderijen' voor, die geen hoge dunk geven van wat de familie aan de wand had. De spiegels in huis waren meer waard.

De Groene kamer kwam op een portaal uit, waar ook de trap begon en een muurkast was, die voor glaswerk diende. Denkkelijk had ook de Winterkamer een deur op dat portaal. De inrichting daarvan was vrijwel identiek aan die van de Groene kamer, alleen waren er hier nog twee vaste kasten, waar serviesgoed werd bewaard. Ook de Noorderkamer gaf het gewone beeld te zien: een mahonietafel met wasdoek, 6 stoelen plus een leunstoel, met zwart trijp, een mahonie kabinet, een spiegelkast en vier schilderijtjes. Het Spiegelkabinetje was voor glas en kristal, en dan kwam de Kleedkamer, met een mooie canapé (f.50.-), een mahonie tafel met kleed, een kleedspiegel, 6 stoelen, een vogelkooi, en op de grond een tapijt. Ook 'een pourtraict met vergulde lijst'. Wie zou daarop voorgesteld zijn? Het is verleidelijk aan te nemen dat het één van de portretten was die de reizende Groningse schilder en pastellist Berend Kunst op zijn bezoeken aan Broek had gemaakt.

Uit zijn eigen notities in een bewaard gebleven zakboekje weten we dat hij in 1823 hier een olieverfschilderij maakte van de heer Ditmarsch in een stoel, en bovendien van hem een portret in pastel. In hetzelfde jaar vermeldt hij ook : 'Mulder en zuster' en in 1835 : '1 juffr.Mulder' en in 1840 nog eens : 'Mulder en Vrouw en Kind' en wederom: 'Mulder' 2). Hoogstwaarschijnlijk moet men hier overal Muller lezen. Er zou dan dus een hele serie van die portretten zijn geweest. Maar onze boedelbeschrijving dateert van 1833, en toen was Berend Kunst hier nog maar één keer geweest.

De Kleedkamer bevatte ook een vaste kast voor het linnengoed. Die was goed voorzien: 66 beddelakens, 118 servetten, 40 handdoeken, 18 slopen, enz. Ook kleding: 11 vrou-

wehemden, 29 halsdoeken, 30 nachtmutsen, huiken, mantels, en een doodkleed. Plus allerlei stoffen op de rol en aan de lap.

C. Op de bovenste verdieping tenslotte was het Blauwe kamertje, waarschijnlijk een soort zit-slaapkamer. Er stond een ledikant met toebehoren, een chiffonnière, een wastafeltje, een paar andere tafeltjes, 3 theestoven en 6 stoelen met zwart trijpen zittingen. Op de grond: een vloerkleed, karpert en beddekleedjes.

Aan de wand 5 schilderijen met vergulde lijsten, 1 dito met zwarte lijst : samen F.5.- (!)

Aan hetzelfde portaal (waarop ook de trap uitkwam) lag de Provisiekamer. Deze diende echter niet, zoals het woord suggereert, als voorraadkamer voor levensmiddelen, maar werd gebruikt als bergplaats voor huisraad. Men vond er stoven, een weegschaal, blikken trommels, vloerzeilen, een vuurhaard met bak en tang, een partij aardewerk, kandelaars, enz. Maar ook een vlag, een hoorn, een hondemand, een ziekenstoel met rood trijp bekleed, een wieg en een 'dubbelde Leeuwerikke kooi'.

De Boven Vestibule stond ook al vol met artikelen die men niet dagelijks gebruikte zoals een 'teeken chambre obscur', een toverlantaarn, een telescoop, een brandspiegel, een klein kijkertje, een lavement-tafeltje, 6 gladhouten stoven, een kastje met een zeilsteen, en nog wat andere dingen die men 't niet waard vond afzonderlijk te beschrijven en daarom samenvatte met de gebruikelijke term 'enige rommeling'. Op die Vestibule kwam het Broeker kamertje uit. Heeft men in dit begin-19de-eeuwse huis hier de herinnering aan de oude woontrant willen bewaren?

Uit de boedelbeschrijving is het nauwelijks af te leiden. Er stonden 6 stoelen met gebloemde zittingen, een spiegelkabinet met Japans kaststel, twee glazenkasten met eveneens Japanse stellen, een rustbank, en aan de wand hingen 'zes in hout gesneden Schilderijen, zeven pourtraicten in plijster, twee prenten achter glas en een bloemenmandje'. Het kan zijn dat hier bedsteden waren, want de lijst vermeldt wel beddegoed maar geen ledikant.

De glazenkast stond vol porcelein en aardewerk: 37 trekpotten, 12 spoelkommen, 48 borden, 20 'half douzijnen gekleurd porcelein', enz., enz. En in 'een Vertrek genaamd het porcelein hok' was er nog veel meer.

De 'Boekenzaal' is misschien een wat weidse benaming geweest voor een vertrek waar een eikenhouten boekenkast stond met gevlochten draadwerk in de deuren, een leunstoel met 6 andere stoelen, een tafel-met-kleed, en een (defect) staand horloge. Verder lag of hing er een degen met schede, stonden er een paar voetenbankjes en lag er een kleed. Van de boeken zijn alleen de belangrijkste werken genoemd: de romans van Lafontaine, de werken van Linnaeus en Buffon, de bijbel van Van der Palm, gedichten van Bilderdijk en Tollens, geschiedkundige werken van Scheltema, Martinet, e.a. Een kostbare bibliotheek is het zeker niet geweest.

Tenslotte was er op deze verdieping dan nog het Rookhok. Hier was de naam een understatement, want er stonden behalve meubelen ook een jachtgeweer, een dreg,

een ijsslee en er hing een schilderij aan de muur.

Hiermede was men het grote huis rond. Nu volgden de bijgebouwen. In de tuin stond nl. nog 'een huis genaamd het Orgelkamertje'. Het orgel was er al uit; wel vond men er een 'Sécrétaire ledikant', benevens nog wat goedkopere meubelen en huisraad. Op de zolder 'eenige groen saaije gordijnen, een kleererek, drie sparreboomen, een leuningstoel en een groote bijbel met kopere slooten'. Alles bijeen : F.5.- De Oude Keuken bevatte oud aardewerk, een glazenwassersspuit en klerenrekken.

In het Overhuisje werd blijkbaar de was gedaan. Daar stond een grote mangel, een eikenhouten pers, een ladetafel en een andere tafel plus een paar huistrappen; en ook hier hingen weer schilderijtjes en een spiegel.

Dan waren er verder twee koepeltjes, beide gemeubeld en voorzien van serviesgoed, rookgerei, enz., en nog twee Tuinhuisjes, die eveneens waren ingericht voor gebruik. Voor het tuingereedschap was er een aparte bergplaats.

Aan de wal lag een 'gondel, met mast, zeiltje, giek, haak en riemen' (F.20.-) en een 'glazen tentjagt met deszelfs toebehooren' (F.100.-).

Wat er opgesomd wordt onder het hoofd 'In de tuin' laat wel zien dat hier het woord Park beter op z'n plaats is. Er stonden 9 tuinbanken, 20 tuinstoelen, loden beeldjes, een bijenkorf, kwartelkooien, kruiwagens, watertonnen, enz., enz. En niet te vergeten de planten zelf : honderden potten met geraniums (grania'), rozen, cactussen, oranjeboompjes, etc. Voor het vervoer en onderhoud in het grote terrein stond de tuinlieden een praam ter beschikking.

Hierna gaat de taxateur over tot de rubriek 'Goud, Zilver en Kostbaarheden', waarin behalve de lijfsieraden, die hier buiten beschouwing blijven omdat ze geen betrekking hebben op de inrichting van het huis, ook veel andere zaken vermeld worden, als tafelbestek, theegerei, e.d. Net als het overige maakt dat wel een royale indruk, maar levert het niet het beeld op van uitgesproken weelde. Zo waren er wel 68 zilveren lepels, 33 dito vorken en 12 dito kurken, maar slechts 1 zilveren soep-
lepel, 1 tabakscomfoor, 1 olie- en azijnstel en niet meer dan 14 theelepeltjes. Eigenaardig zijn de 13 kerkboeken met zilverbeslag (F.60.-) en een kerkboek in schildpad band met goudbeslag (F.275.-).

Zo woonde men in het beroemde huis van Ditmarsch, kort nadat de bouwer overleden was. Het had in Waterland, waar men in tegenstelling tot vele andere delen van ons land nooit imposante landhuizen had gekend, grote indruk gemaakt. Daartoe heeft zeker ook bijgedragen dat het verrees in 1807, d.w.z. in een tijd van economische teruggang, die voor de bouw van grote huizen allerminst gunstig was. Het is door zijn toen moderne, Frans georiënteerde architectuur, en het contrast daarvan met de omringende bebouwing ongetwijfeld een opzienbarend fenomeen geweest, maar of Napoleon - die men het had willen laten bezichtigen - er veel bijzonders aan zou

hebben gezien, is toch niet heel waarschijnlijk. Die kwam in zijn eigen land wel in huizen met nog wat méér allure!

Mevrouw Muller-Bakker bleef er nog zestien jaar wonen. Toen werd het huis leeggehaald en tot de grond toe afgebroken.

J.W. Niemeijer

NOTEN

1) De acte berust onder de protocollen van Nots. Veenstra in het Gemeentearchief te Amsterdam.

2) Zie Dr. E. J. F. Smits - Drs. P. J. ^HKruizinga, Berend Kunst, reizend portretschilder (1794-1881), Groningen 1974.

Al in 1965 correspondeerde ik met de oorspronkelijke samensteller van dit boek, de Groninger predikant Smits over Kunst's werkzaamheid in Broek. Door overlijden heeft Ds. Smits het boek niet meer kunnen voltooiën. De bewerker van het nagelaten manuscript heeft blijkbaar de bijbehorende brieven niet bij de hand gehad. Gebrek aan kennis van de plaatselijke familienamen is er toen oorzaak van geworden dat de notities in Kunst's eigen zakboekje verkeerd zijn geïnterpreteerd, waardoor Ditmarsch' naam in het boek als 'Ditaas' is overgekomen, Merens als Marens en Neerens, Sutherland als Sütherzand, enz.

Ook is in de lijst van teruggevonden werken vergeten het nog op het raadhuis alhier bewaarde portret van Cornelis Koker Czn. te vermelden, een pastelportret dat Ds. Smits wel degelijk bekend was.